

Girişimcilik öğrenilir mi? Yoksa girişimci mi doğulur? Girişken olmak ve girişimci olmak aynı şey midir? Girişimci olmak isteyenler hangi becerilere sahip olmalı? Girişimci olmak için nereden başlamalı? Daha pek çok sorunun cevabı girişimci gençlere yol gösteren Prof. Dr. Erhan Erku'tla yaptığım bu röportajda.

**Kısaca kendinizi tanıtabilir misiniz? Özellikle girişimci kimliğiniz ve girişimciliğe dair olan çalışmalarınızdan söz edebilir misiniz?**

Ben endüstri mühendisiyim. Yaşamımın yarısı Kuzey Amerika'da geçti. Öğretim üyesi olarak çalıştığım dönemlerde bile hep girişimciliğe yatkın birisi oldum. Buna izin veren yöneticiler ile birlikte çalışma fırsatı yakaladım. Türkiye'ye döndükten sonra bir üniversite kurdum. Bu da bir girişimdi aslında. O dönemde üniversitelerin girişimci yetiştirmesi gerektiğine inandığım için üniversiteyi de o şekilde konumlandırmaya çalıştım. Daha sonra girişimcilik üzerine daha fazla okuyup yazmaya başladım. Kendimi bir sosyal girişimci ve kurum içi girişimci olarak görüyorum. İçinde bulunduğum kurumların içinden girişimler çıkarmaya çalışıyorum. Bu bir yüksek lisans programı, bir merkez, yeni bir program, yeni bir iş yapış şekli ya da bir hızlandırıcı olabilir. Var olan kurumların içinden bile çok farklı şekillerde yeni girişimler çıkarmak mümkün. Bir yandan da öğrencileri girişimciliğe heveslendirmeye, %5 olan girişimcilik oranını yüzde %10'a, belki de %15'e çıkarmaya çalışıyorum. Girişimcilik aktivitelerine Bilkent Üniversitesinde program revizyonları yaparak başladım. İki buçuk sene burada çalıştıktan sonra beş buçuk sene de Özyeğin Üniversitesinde devam ettim. Şimdi ise MEF Üniversitesindeyim. 2014'ten bu yana çalıştığım tüm üniversitelerin kendi karakterine ve kendi ihtiyaçlarına uygun, buldukları şehre ve hitap ettikleri segmente yönelik farklı girişimlerle uğraşma şansı buldum.

**Girişimci bir gencin sizce ne gibi özellikleri, hedefi ve çalışma şekli olmalı? Bir girişimciyi üç sıfatla nasıl tanımlarsınız?**

Eğer üç sıfatla tanımlamak istesek cevap olarak yaratıcılık, inisiyatif alabilmek ve takım oluşturabilmek derdim. Ama bir gencin her şeyden önce farkındalığının olması gerekir. Sürekli gözleme açık olması ve bir şeyi daha iyi nasıl yaparım konusunda kafa yorması, bunun yanında da kendisini kısıtlamaması ve bulduğu ile yetinmemesi gerekiyor. Zaten girişimciliğin temeli de bir şeyin daha iyisini yaratmak ya da bir probleme çözüm getirmek. Takım çok önemli. Girişimci olmak isteyen bir genç, iyi bir takım bulamazsa fikirleri de heba olabiliyor. Fikrin ve takımın işe yaraması için tekerleğin sürekli dönmesi gerekiyor. Bunu da genç, inisiyatif alarak başarabilir. Günümüzde artık hiç kimse fikre para vermiyor. Fikrin tek başına bir değeri yok. İşin aslı herkes o fikirlere bir şekilde sahip. Yepyeni bir fikir bulmak da artık pek mümkün değil. Önemli olan o fikri en iyi şekilde hayata geçirebilmek. Bu aşamada da azim, kolay pes etmemek ve risk alabilmek çok önemli. Risk aşığı olmaya gerek yok elbette ama bir girişimci adayının risk korkusu varsa girişimci olması da pek mümkün değil. Gençlerin biraz dışa dönük olmasında fayda var. Ayrıca kolay kolay depresyona da girmemeliler. Gençler; başarısızlığa karşı dirençlerini yüksek tutmalı, ayağa hızlıca kalkabilmeli, düştükten sonra çok hızlı bir şekilde o ruh halinden kurtulabilmeli. Çünkü pek çok kez düşecek ve yeniden ayağa kalkacaklar. Bu saydığım özelliklerin hepsi bir girişimcide elbette olmayabilir ancak bir kısmı bile olsa doğru arkadaş seçimiyle bütün bu özelliklere sahip bir takım oluşturmak mümkün. Tüm bunlara sahip bile olursa yine de bir girişimin başarılı olma ihtimali çok yüksek değil ama ikinci, üçüncü, beşinci iş deneyiminden sonra eninde sonunda başarı gelecektir.

## **Sizce gençler bu özellikleri süreç içerisinde geliştirebilir mi?**

Elbette geliştirebilirler. Bu bana çok sorulan bir soru. Girişimcilik öğrenilir mi, girişimci doğulur mu? Girişimcilikte üç tane önemli faktör vardır. Bir tanesi de bilgidir. Bilgi geliştirilebilir. Örneğin pazar araştırması yapmak, mali tablo hazırlama kapasitesi gibi. Diğer bir faktör de yetkinliklerdir. Burada girişimcilik için gereken becerilerden söz ediyoruz. Takım çalışması, sunum becerileri, zaman yönetimi, stres yönetimi gibi. Beceriler ise daha çok saha çalışması ile geliştirilebilir. Bunları derste veya kitap okuyarak geliştirmek mümkün değil. Üçüncüsü ise geliştirilmesi en zor olan şeylerdir. Bunlar tutum ve mizaç özelliklerine bağlı özellikler. Örneğin ahlak, etik, risk toleransı gibi. “Ben bundan sonra daha çok risk alacağım.” diyebilmek ya da kolay geçimli biri olabilmek gibi.

## **Belki bu becerileri ve tutumları küçüklükten itibaren hem okulun hem de ailenin desteği ile geliştirebiliriz. Ne dersiniz?**

Belki de okullardan beklentimiz bilgileri çocuklara yüklemeyi bırakmaları ve bu becerileri geliştirmeye odaklanmaları olmalı. Çocuklar takım çalışması yapabilsinler, birlikte başarmayı öğrensinler, sunum yapabilsinler, kendi kendilerine plan yapabilsinler, zamanlarını yönetebilsinler, stresle başa çıkabilsinler... Tüm bu beceriler gelişmişse çocuk zaten uzun dönemde öz yönlendirme ve kendi kendine öğrenme konusunda çok ciddi bir adım atıyor. Yoksa bizim okulda öğrettiğimiz şeylerin artık hiçbirinin değeri yok. Hepsi kendi kendine öğrenilebilecek şeyler. 21. yüzyılda içeriğin pek de bir değeri kalmadı.

## **Girişimci olmak isteyen pek çok gençle karşılaşıyoruz. Genç girişimciler nereden başlasınlar? Türkiye’de özellikle şansları var mı? Değerlendirebilecekleri ne gibi fırsatlar var? İlla yurt dışına mı açılmaları gerekiyor?**

Liselilere girişimciliğe ilgilenmelerini tavsiye ediyorum. Okuyarak başlasınlar. Hiçbir okuldan çok fazla şey beklemesinler. Okullar onlara girişimcilik konusunda çok da fazla bir şey katmayacak. Kendi kendilerini yönlendirmeleri gerekiyor. İlk önce birkaç tane girişimcilik kitabı okusunlar. Blogumda tavsiye ettiğim kitaplara bakabilirler. Sonrasında girişimcilik etkinliklerine katılsınlar, girişimleri takip etsinler. Girişimlere ücretsiz çalışma teklifi götürsünler. Yeni bir girişimde, bir “start-up”ta staj yapmak büyük bir şirkette staj yapmaktan çok daha öğretici bir deneyim. Birçok şeyi üç ay içerisinde öğrenebiliyorsunuz. Bu süre içinde belki şirket batıyor, fon alıyor. Kısaca o şirketin hayatında önemli ve dramatik şeyler oluyor. Kurumsal şirketlerde bazı şeyler çok daha yavaş ilerliyor ve dolayısıyla bu şirketlerin stajyerlerden beklentileri daha az. Halbuki start-up’larda herkesin emeği, her kaynak çok değerli. Köşede otur, fotokopi çek, kahve getir deme lüksleri yok. Bir gün finasta bir gün pazarlamada çalışabilirsiniz. Bir gün veri analizi yapabilirsiniz. Gençlerin her şeyi deneyimleme şansları oluyor. Bir de gençlerin teklif edecekleri bir şeylerinin olması ve sizin için bir şey yapabilirim diyebilmesi gerekiyor. O yüzden ben öğrencilere kodlama öğrenin diyorum.

## **Ben de tam bu soruyu sormak istemişim. Bir lise öğrencisi ne teklif edebilir sizce?**

Özellikle IOS ya da Android platformunda mobil uygulama geliştirme becerileri varsa çok kıymetli. Hiç olmazsa C++, Java, PHP, Python gibi dillerden birini biliyorlarsa o da olur. En azından Excel’de veri analizi yapabiliyorsa bu becerilerini de teklif edebilirler. O da olmadı pazar araştırması yapabilirler. Her girişim dışarı çıkıp insanlara ürünleriyle ilgilenip

ilgilenmediğini sorar. Gerektiğinde fırça da yiyeceksin, belki de kovulacaksın. Belki yirmi kişiye soracaksın, birkaç tane olumlu cevap alabileceksin. Düşünülen ürüne ya da hizmete ihtiyaç var mı, o ürün biraz değiştirilmeli mi, o ürün ne kadardan satılsa satılabilir gibi soruların cevabını bulmayı elbette bir liseli yapabilir. Hele bir de ürün gençlere yönelikse bir liselinin kendi arkadaşları arasında yapacağı bir anket ciddi bir pazar araştırması verisi toplamak için bulunmaz fırsat. Liseli gençlere ben mutlaka staj yapmalarını öneriyorum. Staj için de özellikle start-up'lar müthiş bir fırsat. Kurumsal firmalarda staj yapmak çok daha zor. Bir kuluçka merkezine gitsinler. Burada minimum on tane şirket bulacaksınız. Hepsine tekliflerini yapınlar. Bir tanesi mutlaka kabul edecektir.

### **Size pek çok genç geliyor ve danışıyor. Gençlerin dert ettikleri ve danıştıkları konuları merak ediyorum. Size gelen sorular daha çok neler oluyor? Ve siz bu sorulara nasıl cevap vermeyi tercih ediyorsunuz?**

“Bu fikir çalışır mı?” diye geliyorlar. Bu sorunun cevabının olmadığını insanlar genellikle anlamıyor. Bilmiyorlar ki sadece ben değil kim olursa olsun bu sorunun cevabını veremez. Benden bu çalışır ya da çalışmaz dememi bekliyorlar. Halbuki bir sürü örnek var önlerinde. Örneğin bir paketi FedEx 24 saat içerisinde kapıdan kapıya teslim ediyor. Bu aslında bir MBA projesiydi. Öğrenciler projeyi hocalarına anlattıklarında onlara bu proje çalışmaz dendi. Daha sonra bu fikir çok büyük bir şirkete dönüştü. Dolayısıyla bir uzmanın bir fikre çalışır ya da çalışmaz demesine çok kulak asmamak gerekiyor. Asıl daha önemli olan o uzmanın soru sormasına müsaade etmek gerekiyor. Çünkü sorduğu o sorularla girişimcinin kafasında bir şeyler yaratabilir. Uzman dediğiniz kişilere belki de benzer fikirler gelmiştir. Onların neden çalışmadığını uzman daha önce incelemiştir. Uzman ayrıca o problemlerin nasıl üstesinden gelebileceği konusunda sorular yardımıyla girişimciyi yönlendirebilir. Dolayısıyla bu fikir çalışır mı sorusunu kimseye sormamak gerektiğini düşünüyorum. “Bir fikrim var. Böyle bir şey daha önce geldi mi? Bunun hakkında ne düşünüyorsun? Bunun önünde ne tür engeller var? Nasıl başarıya ulaşabilirim? Hangi kanallar ve kaynaklar var?” gibi sorular sorulabilir.

### **Gençler sizi tanıdıkları için doğal olarak sizinle iletişime geçiyorlar. Sizce gençler mentorlara ihtiyaç duyuyor mu? Böyle bir mentorluk sistemi kurulsa işe yarar mı?**

Var aslında. En iyi mentorlar aslında seri girişimcilerdir. Bu girişimciler üç beş tane girişimde batmış çıkmış, deneyim elde etmiş insanlar. Aslında bunların sayısı Türkiye’de ne yazık ki çok da fazla değil. Çünkü Türkiye’de sözünü ettiğim tekno girişimciliğin tarihi çok eski değil. 15 yıllık bir dönemden bahsediyoruz. Bu girişimcilerin sayısı 10-15 kişiyi geçmez diyebilirim. Bu kişilerden mentorluk almak çok değerli. Gençlerin onlara ulaşabilmeleri için en direkt yol İTÜ Çekirdek, Özyeğin Girişim Fabrikası gibi kuluçka merkezlerinden birine girmek. Bu merkezler Koç ve Sabancı Üniversitelerinde de var. Bunların kendi mentor ağları var. Öyle bir yere tırnaklarıyla kazıyarak girecekler, girişimcilik etkinliklerine katılacaklar, ortalıkta gördükleri herkese fikirlerinin 1 dakikalık bir versiyonu anlatacaklar. Bir fikrim var otur sana yarım saat fikrimi anlatırım dersem kimse bana yarım saat vermez. Ama bir dakika içerisinde fikrimi anlatacağım ve sizden geri bildirim almak istiyorum dersanız o zaman başka. Aslında “elevator pitch” dediğimiz bir yaklaşım bu. Fikrinizin 2,5 dakikalık versiyonu, 1 dakikalık versiyonu hatta 30 saniyelik versiyonu olmalı. Gençlere lisede derdini 1 dakika içerisinde anlatma becerisi kazandırmak çok değerli olur. Örneğin Twitter’da 140 karakterde kendini ifade etmek ilk çıktığında az değil mi dedik ama baktık ki oluyor. Bir dakika az değil mi diyoruz ilk bakışta ama bir bakıyoruz ki çok düşünürsek hakikaten bir kişi fikrini bir dakika içerisinde

anlatabiliyor. Karşımızdakinin vakti yok. Kimse bizi oturup yarım saat dinlemez. Belki yarım saat sohbet etmek isteyecektir ama o bir dakika içinde bunu yapıp yapmayacağına karar verecektir. İşte o 1 dakika içinde o kişinin ilgisini çekebilir, size daha geniş zaman vermesini sağlayabilirsiniz. Bu pratiğin yapılmasının çok değerli olduğunu düşünüyorum. Bunun illaki bir iş fikri olması gerekmiyor. Herhangi bir fikri bir dakika içerisinde karşısındakine anlatabilmek önemli bir beceri. Girişimciler için ise olmazsa olmaz. Bence her insan için bu çok önemlidir. Özellikle Türkiye'de bunun çok gerekli olduğunu düşünüyorum. Çünkü soru sormakta bile zorlanıyoruz. Konferansta birisi ayağa kalkıyor, önce adını söylüyor, teşekkür ediyor, fikrini söylüyor ama bir türlü soru gelmiyor, sonra bakıyorsunuz korsan bir sunum başlıyor. Sorunun bir cümlede, maksimum 2 cümlede sorulabilmesi lazım. Belki Türkçe derslerine böyle bir çalışma yapılabilir. Kendini ifade etmek için bir model oluşturulabilir.

**Siz aslında küçük çocuklara nasıl girişimcilik eğitimi verebiliriz sorusunun cevabını kısmen verdiniz. Belki de bu temel becerileri çocuklara verirsek genç girişimciler yetiştirmek için bir adım atabiliriz. Ne dersiniz?**

Çocuklara kendi elleriyle bir şeyler yapmanın keyfinin tattırmamız gerekiyor. Ben bu yüzden maker hareketi, robot kampları ve STEM yaklaşımından çok söz ediyorum. STEM eşittir maker değil, STEM eşittir robotik değil. Aslında STEM bir düşünme ve yaşama biçimi. Bunların hayat buluş versiyonu, öğrencilerin kendi elleriyle bir şeyler yapması maker hareketini getiriyor. Öğrencilerin maker kulüplerinde ne kadar keyifle çalıştıklarını, dersi dinlemek istemeyen öğrencilerin kulübe girdiği anda bambaşka bir çocuğa dönüştüğünü, o gün belki de o çocuğun okula o iş için geldiğini, dersler bitse de bir an önce laboratuvara gitsen maker hareketine başlasam dediğini biliyoruz. Kodlama öyle bir şey ki makine size bir karşılık veriyor ama makineyi aslında siz yönetiyorsunuz. Bir oyun oynarken makine aslında sizi yönetiyor ve makinenin size verdiği sinyallere cevap veriyorsunuz. Çocuk için kodlama öğrenmek güçlendirici bir şey. Dolayısıyla çocuğun girişimcilik becerilerini geliştirmek istiyorsak takım çalışması, sunum teknikleri, zaman ve stres yönetimi gibi becerilerin yanında kendi kendine yaratma duygusunu da çocuğa tattırmamız gerekiyor. Yaratıcılığını olabildiğince körüklememiz lazım. Bunun için örneğin tasarım dersleri çok değerli olabilir. "Al işte sana türlü türlü aletler veriyorum. Bir tane köprü tasarla. Bir yerden bir yere zıplamak ya da tırmanmak için bir tane zıplama makinesi tasarla. Ya da düştüğü zaman kırılmayacak bir obje tasarla." gibi görevler vermek. Eskiden hani el işi dersi derdik ya. Elleriyle çalışabilecekleri, bir şeyler yapabilecekleri, bir şeyleri ortaya çıkarmanın tadını alabilecekleri ortamı onlara sunmak gerek. Burada bir tane Arduino devresi olup olmaması o kadar da elzem değil. Çocuğun kendi yaratıcılığını kullanarak olmayan bir şeyi yaratması çok değerli. Sadece var olan alternatifler arasından birisini seçmek değil, yeni alternatif yaratabileceğimizin bilincinin verilmesi çok önemli. Bunun yeri de aslında ilkökul ve ortaokul. Lise bence bunun için oldukça geç. Keşke ilkökul ve ortaokulda sürekli her şeyi hazır bulmak yerine kendi kendine bir şeyler yapma hevesini çocuğa verebilsek.

**O zaman okulların çok da teknolojik olmak için bir çaba harcamasına gerek yok aslında. Çok da basit şeylerle bu kazanımları edindirmeyi başarabilirler. Doğru mu?**

Kesinlikle. Çocuk ağaca tırmanmaya çalışırken bile kendi kendine bir şeyler öğreniyor. Nereden tırmanrsa tırmanma şansı daha yüksek, düşme riskini en aza nasıl indirir, hangi dala tutunur... Salıncak kur dediğimizde bile salıncak kuracak dalı seçmek ve ipin uzunluğunu belirlemek gerekiyor. Bu, çok daha eski usul yöntemlerle bile kazandırılabilir. Biliyorsunuz

Finlandiya'da çocuklar 22 saat derse giriyorlar ve 22 saatin 3 saatini dışarıda, bahçede geçiriyorlar. Aslında bu becerileri kazandırmak bir yerde müfredatın parçası. Çocuklara bu olanakları daha fazla tanımamız gerekiyor. Çocukların tabiatla daha fazla bir arada olmaları lazım. Bir şeyi ektiği zaman onun büyümesini izlemek bile büyük kazanım. Bu da çocuğa başka bir boyut veriyor. Şu anda benim gördüğüm en büyük sıkıntı, çocuklar bu ortamdaki tabiatla ve kendi kendine bir şey yapmaktan kopmuş durumdadır. Var olan teknolojik aletleri çok iyi kullanıyorlar diye övünüyoruz. Halbuki onlar zaten insanlar iyi kullanabilir diye tasarlandı. Çocuklarımız onları iyi kullanıyor diye övünmek saçma. Çocuklarımız bir alet yapabiliyor mu, ya da o aleti tasarlandığından farklı bir şekilde kullanmayı becerebiliyor mu? Tahta bir araba yapıp araba yarışına girmesi çocuğun iPad'de oyun oynamasından çok daha değerli. Eskiden biz çocukken iki tekerlekli, tahta, ayağınla vurarak ilerleyen, direksiyonu olan arabalar yapardık. Çocukların kendisinin bunları yapması çok kıymetli. Üç beş defa yanlış yapacak, kötü yapacak, belki kırılacak, dökülecek ama sonrasında bir şeyi tasarlamayı öğreniyor olacak.

**İlkokul, ortaokul ve liselerde bu eksikleri gördünüz. Liselilere belirli becerileri kazandırmak üzere Yetgen isimli bir program başlattınız. Bu eğitimden biraz söz eder misiniz?**

Yetgen aslında bu bahsettiğim kadar iddialı bir şey değil. 10 ve 11. sınıflara yönelik beceri geliştirme programı. Ancak öyle çocukları doğa ile buluşturmak, onlara bir şeyler yaptırmak kadar öteye gidemiyoruz. En son 3.0'ı yaptık. Çocuklarda az gelişmiş ya da gelişmemiş olduğunu gördüğümüz becerileri geliştirmeye çalışıyoruz. Takım çalışmasını ön plana çıkarıyoruz. Sunum teknikleri eğitimleri ile başlıyoruz. Gençler bir takımda 4 ay boyunca çalışarak sonunda bizlere bir proje sunuyorlar. Bir de kariyer planlama modülümüz var. Bilgiye ulaşma modülünde ise araştırma yapmayı öğretiyoruz. Google'daki araştırmalarına güvenmeyip veritabanlarına, kütüphanedeki kaynaklara ulaşmayı öğretiyoruz. Sonrasında da Excel ile modelleme yapıp problem çözme becerilerini geliştirmeye çalışıyoruz. Son olarak da Python öğretip bitiriyoruz. Toplam 10 günlük olan program 10 hafta sonu sürüyor ve genellikle cumartesi günleri oluyor.

**Gençlerde nasıl bir değişim gözlemliyorsunuz? Geldiklerinden bu yana seçilen çocuklar nasıl bir değişim sergiliyorlar?**

Program ücretsiz olduğu için öğrencileri seçerek programa dahil ediyoruz. Aslında aradığımız şey çocukların bilinçli olması. Öz geçmişimde iyi duracak diyenleri almıyoruz. Benim bu tür eksikliklerim var ve daha başarılı olmak istiyorum çünkü hayatta böyle bir hedefim var ya da dünyayı bu şekilde değiştirmek istiyorum, diyenleri alıyoruz. Okul takıntımız yok. İstanbul Erkek Lisesinden de öğrencilerimiz var adı sanı duyulmamış okullardan gelenler de oluyor. Web üzerinden sekiz-on soruluk başvuru formunu doldurmalarını istiyoruz. Programı nereden duydun, bu programın sana ne katacağını düşünüyorsun, sen bu programa ne katabilirsin, ilerideki hayallerin nedir, hedeflerin nedir gibi sorular soruyoruz. Kendisindeki eksikliği gören ve bu eksiklerini düzeltmek isteyen, gelişime açık öğrencileri istiyoruz. Geldiklerinde bir kere çok hevesli ve heyecanlı oluyorlar. Fakat özgüven seviyeleri çok düşük oluyor. Onuncu haftanın sonunda bir özgüven patlaması görüyoruz çünkü çocuk baştan aşağıya sıfırdan bir projeyi geliştirmiş, bir yere getirmiş ve sunmuş oluyor. O arada da üç dört tane ödev yapmasını bekliyoruz. Aslında her şey bir üniversite dersi havasında gidiyor. Gruplar ilk gün kuruluyor, toplam 2,5 aylık süre içinde sürekli beraber çalışıyorlar. Her grubun bir lideri var. Bir

üniversiteli ağabey ya da ablanın da olduğu her takım WhatsApp grubunda sürekli haberleşiyorlar. Haftada bir takımlar kendi aralarında toplanıyorlar. 12 kişilik gruplarda da aslında 3 kişilik 4 tane takım var. Liderler her takımla bazen ayrı bazen de birlikte toplanıyorlar ve ödevleri birlikte hazırlıyorlar. Gençler iş bölümü yapmayı öğreniyorlar, birbirlerine karşı sorumluluk duygularını geliştiriyorlar. Daha sonra da topluluk önünde sunmayı pratik ediyorlar. Programdan çıktıklarında çocuklardan hakikaten dünya ile baş etmeye hazırım duygusu akıyor. Ben eğitimin tamamen böyle bir deneyim olması gerektiğini düşünüyorum. Eğitim, ekipler halinde öğrencilerin bir şeyleri deneyimlemesi üzerine olmalı. Müfredat sadece destek için yani bir kolaylaştırıcı rolünde olmalı. Çocuklar bilgiye toplu olarak bir yerden ulaşabiliyorlar diye müfredat var. Bu programda toplam 6 saat ders anlatıyoruz. Toplamda 60 saatlik bir eğitim bu aslında. Ama 60 saatte çocuklar belki de 600 saatte öğrenebileceklerini öğreniyorlar. Düşünüyorum da şimdi liseler, ortaokullar tamamen bu şekilde bir eğitim uygulasa, müfredat arka planda kalsa, matematikten şu konuyu işledik, tarihten Çaldıran Savaşı'na geldik gibi detaylar biraz arkaya itilse, çocuklar biraz daha kendi istedikleri şeyleri öğrense, takım halinde çalışsalar, kendi projelerini sunsalar, her derste müfredat odaklı değil de öğrenci gelişimi odaklı bir bakış açısı olsa ne kadar da hızlı yol alırdık.

### **Bir eğitim kurumuna ya da bir okula 5 adımlık bir yol haritası çizerseniz bu nasıl olurdu?**

Adım sayısını bilemiyorum ama ilk önce çocukların bir testten geçirilmesi lazım. Çocukların becerileri, yetkinlikleri ve mizaçları nelerdir? Ne tür insanlarla birlikte çalışabiliyorlar? Çocukların iyi tanınması gerekiyor. Daha sonra çocuklar uzun dönem boyunca çalışabilecekleri gruplara konular. Tamamen akran öğrenmesi sistemine dayalı bir sistem kurulur. Öğretmen yol haritasını çizer. Öğrenciler dönemin başında diğer öğrencilerle birlikte o dönem ne yapacağını belirler. Öğrenci kendi belirlediği yolda çok daha hızlı ve hırslı yürüyecektir. Hedefe de varmaya çalışacaktır. Biz onların önüne birtakım yemekler koyuyoruz ve daha sonra çocuklar az yedi, yemeği beğenmedi diye şikâyet ediyoruz. Bırakın, çocuklar yemeği kendileri yapsınlar. Tarihin neresini öğrenmek istiyorsa orasını öğrensinler. Kendi araştırmalarını yapsınlar. Kitaplarda yazan şeyleri herkes okur. Belki çok daha ilginç şeyler bulacaklar. Çocukların mümkün olduğu kadar özgürleştirilmesi ve onlara yetki verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Okulun tamamen bir destek mekanizmasına dönüşmesi gerektiğini; dersler, müfredat ve zümreler yerine destek merkezleri olması gerektiğini düşünüyorum. Maker kulübü bunun çok güzel bir örneği. Makerspace aslında bir tür destek merkezidir. Çocuk buraya gelir ve kendi istediği şeyi yapar. Bir tane de tarih destek merkezi kurabilir, orada sürekli kaynak hocalar bulunmasını sağlayabilir, kitaplarla zenginleştirebilir, veritabanlarına ulaşımı mümkün kılabilirsiniz. Çocuk böylece tarih konusunda tartışabilir, tarihi konuşabilir. Daha çok ilgi alanları etrafında odaklanmış destek merkezleri ve sınav olmayan bir okul hayal ediyorum. Bu hayal tabii ki şu an pek mümkün değil. Ne kanunlar buna izin verir ne de veliler ve öğretmenler bunu ister. Dolayısıyla bu şimdilik tamamen ütopyik bir öngörü.

### **Peki bu senaryoyu bir bütün olarak mı uygulamamız gerekir? Sizce fark yaratacak bazı parçalarını okullarda harekete geçiremez miyiz?**

Uygulanabilir elbette ama bir sistem kurulursa daha etkili olur bence. Tarih dersini kaldırın, tarih merkezini kurun, buraya üç tane öğretmen koyun, gelen öğrencilerle sohbet yapılınsın, seminerler verilsin, çocuklar çocuklara anlatsın diye hayal ediyorum. Bu sefer kazanımlar ne olacak diyecekler. Sınavlar diyecekler. Müfettiş gelirse diyecekler. Bunun ancak bilinç düzeyi çok yüksek 20-25 ailenin bir araya gelip kendi kooperatif okulunu kurarlarsa gerçekleşeceğinin

mümkün olduğunu düşünüyorum. Benim de aslında öngöreceğim çözüm bu olur. Değişmeyen okulların peşinden koştuktansa çocuklarınıza hayat veren okullar kurun diyorum. Çocuklar okula mutsuz gidiyorlar. Okulu çocuğun hevesle gittiği, ipe çektiği, içinde bulunmak istediği bir yere çevirmemiz gerekiyor. Çocuk okula istemeden gidiyorsa biz bir şeyleri yanlış yapıyoruz demektir. Okul çocuğa acı veren bir yer olmamalı, mutluluk veren bir yer olmalı. Biz öyle bir kabullenmişiz ki hayat acı verir, dolayısıyla okul da acı veren bir yer olmalıdır diyoruz. Acı veya tatlı çocuğu bir şekilde hayata hazırlamamız gerekir gibi bir düşünceye sahibiz. Çocuklarımızı köleliğe bile bile hazırlamamalıyız.

### **Peki, sistem böyle ama yine de gençler çözümün bir parçası olabilirler. Gençler hangi alanlara yönelsinler ve kendilerini hangi alanlarda geliştirsinler?**

Bir kere her öğrencinin çok iyi İngilizce biliyor olması şart. Bu konunun tartışacak yeri kalmadı artık. Yeni bilgilerin çoğunluğunun İngilizce üretildiğini biliyorsunuz. Çocuklarımızı 50 yıllık bir kariyer bekliyor. Bu yüzden kendilerini sürekli yenilemeleri gerekecek. Dolayısıyla İngilizcilerinin çok iyi olması gerekiyor. Her zaman kodlamadan söz ediyorum ama kodlamadan kastım algoritmik düşünme, modelleme ve problem çözme yani matematiksel düşünme. Bu beceriler serisini geliştiren öğrenci her meslekte bunların çok işe yaradığını görecektir. Bu tıp da olabilir, avukatlık da. Mühendislik olması şart değil. Öğrencilerin kodlamanın yanında veri ile baş etmeyi bilmeleri lazım. Büyük veri artık her yerde. Makine öğrenmesi, yapay zeka konularına yakın olmaları lazım. Hangi mesleği, hangi sektörü seçerlerse seçsinler onların hayatlarında bu konular mutlaka yer alacak. Ve 21. yüzyılın anahtarı kendi kendine öğrenme, öz değerlendirme ve öğrendiklerini unutup yeniden öğrenebilme olacak. Çocuklara bir şeyler öğreten okullar ve eğitim kurumları tamamen birer koltuk değneği. Çocuklarımızın bu koltuk değneklerinden kurtulmaları lazım. Kurtulmasalar bile bu koltuk değneklerinin onlarda kalıcı bir hasar yaratmalarına izin vermemeleri gerekiyor. Yani sektörler o kadar da önemli değil. Şu kadar meslek ortadan kalkacak, yapay zeka ve robotlar geliyor diyoruz ama bu hemen bugünden yarına olacak bir şey değil. Kendi kendine öğrenmeyi bilen, teknoloji dost ve okuryazarı olan insanlar için gelecek her zaman parlak kalacak. Öte yandan da işsiz bir kitle var. İşsiz kitle ne yazık ki zaman içerisinde büyüyecek ve belki de ülkenin yarısı çalışamaz hale gelecek. Teknolojinin tüketicisi olacak bu insanların bir şekilde işe yarayabilmesi için toplumun bir kısmının artı değer üretebilmesi gerekiyor. İşsiz gruba düşmemek aslında kolay. Tercihlerle alakalı. 21. yüzyılda başarılı olmak için çok zeki olmanız gerekmiyor. Yapmanız gereken şeyler belli. Önemli olan yetkinlikler ve beceriler, teknoloji okuryazarlığı, yaratıcılık, takım çalışması, inisiyatif almak... Bunların büyük bir kısmı 20. yüzyılda da önemliydi, 19. yüzyılda da önemliydi. Şimdi daha önemli hale geldi.

Eskiden emirleri takip etmek yetiyordu, artık yetmiyor. Çünkü emir verecek insanlar da ne yaptıklarını bilmiyor. Dünya o kadar hızlı değişiyor ki toplam bilgi hazinesi eskiden yüz yılda bir ikiye katlanırdı şimdi okuduğum bazı kaynaklara göre her gün ikiye katlanıyor, bazıları da bir ayda ikiye katlanıyor diyor. Bir ay bile olsa öyle bir dünyada yaşıyoruz ki bir şeyin her tarafını öğreniyim demek komik. Araştırma yaparken nerede duracağını bilmek bile çok önemli. Örneğin Google'a girdiğinizde karşınıza yarım milyon bağlantı çıkıyor. Kaç sayfaya baktıktan sonra duracaksınız. Orada bir eğri var. Durma kararları çok önemli artık. Hangi noktada vazgeçeceksiniz? Ya da bu şirket daha fazla yürümüyor, ilişkim yürümüyor deyip bırakacaksınız. Biraz da bu optimal durma noktası üzerinde insanların eğitim alması gerekiyor. Bu durumla günlük hayatımızda bile o kadar sık karşılaşılıyor ki. Bir telefon alacaksınız

örneğin. Bir pazar araştırması yapıyorsunuz. Ne kadar araştıracaksınız? 1 saat mi, 10 saat mi, 100 saat mi? Hangi noktadan sonra dur diyeceksiniz ve alacaksınız? Telefonu 50 kuruş daha ucuza bulmak için 10 saat harcamaya değer mi? Ya da o özelliğini yanlış anlamışım şu özelliğini istiyordum demek. Bu özellik senin hayatında ne kadar önemli? Böyle şeylere o kadar takılıyoruz ki bazen son derece irrasyonel bir şekilde yanlış kararlara yönlenmiş olabiliyoruz. Belki de o zaman da başka şeyleri yapamıyoruz ve hayatı kaçıyoruz. Bir kere şunu görmemiz gerekiyor: Kısıtlı tek kaynak zaman, her şeyi geri getirebilirsin ama zamanı geri getiremezsin. Bence gençlerin bu konudaki farkındalıklarının gelişmesi gerekiyor. Bazı gençler görüyorum durmayı bilmiyorlar. Görev bilinci çok yüksek. Sonuna kadar gitmesi gerektiğini düşünüyor. Sonunun ne olduğunu da bilmiyor. Özellikle genç çocuklarda, 11 yaşın altındaki çocuklarda bu durumu çok fazla görüyoruz. Büyüklerin önemli görevlerinden bir tanesi onlara dur diyebilmek. Bu proje yöneticileri için de oyun geliştiren bir ekibi yöneten kişi için de geçerli. Yoksa birisi ona hadi artık pazara çıkıyoruz demezse sonsuza kadar oyun geliştirmeye devam eder. Herkesin hayatının her safhasında bir noktada durması gerektiğine kafa yorması lazım.

### **Aslında bu, yeni iş geliştirme yaklaşımlarında da olan yalın girişimciliğin temeli gibi. Ne dersiniz?**

Yalın girişimcilikte söz edilen *Minimum viable product* bu mantıkta. Elinde bir şey varsa onunla çık ve piyasadan gelen geri bildirimler doğrultusunda geliştirmeye devam et. Yoksa hep geliştirirsin ve laboratuvarından hiç çıkamazsın. Belki girişimcilik mantalitesinin bir yaşam biçimi olarak çocuklarda oturtulması ilginç bir fikir olabilir. Aklında bir fikir varsa bunun testinin yapılması gerekiyor, etkileşim gerekiyor, bilgiyi almak gerekiyor. Sonuna kadar geliştirmeye çalışma çünkü zaten nereye gitmesi gerektiğini bilmiyorsun diyor. Pazar biliyor ama pazar da bildiğini bilmiyor diyor. Pazar sana söyleyemez ancak pazara götürdüğünde pazar alıp almama kararları ile seni bilgilendirebilir diyor. Bu yaklaşımı aslında bütün hayatınıza uygulayabilirsiniz. Bir kitap yazmaya başladınız ne zaman duracaksınız ve göndereceksiniz? Bir projeye başladınız ne noktada onu açıklayacaksınız? YouTube videosu çektiniz; üç kere çektiniz, beş kere çektiniz, ne zaman yayımlayacaksınız?

Öğrencilere bir tavsiyem de yaratıcılık ve teknolojiyi birleştirip içerik üretmeleri. Herkesin bir YouTube fenomeni olması gerekmiyor ama herkes içerik üretebilir. Üretkenlik 21. yüzyılda daha değerli olacak. Çünkü inanılmaz bir bilgi tüketimi toplumuna doğru gidiyoruz. Herkesin video izlediğini görüyorum, fıkra okuduğunu görüyorum ama bunları üreten pek yok gibi. Dolayısıyla yaratma ve üretme çok önemli. Bunu teknolojiyle birleştirdiğiniz zaman çok daha fazla insana ulaşabiliyorsunuz. Eskiden yazıyorduk ama çok fazla kişiye ulaşamazsak yazdıklarımız elimizde kalıyordu. Hiç kimseyle onu paylaşamıyorduk. Şimdi ise yaz, bloguna koy, isteyen okusun ve okuyuculardan geri bildirim al. Dolayısıyla üretimin kalitesini yükseltme şansınız var. Gençlere bunu kullanın diyorum. Üretmek önemli diyorum.

### **O zaman gençler için son mesajınız ne olur?**

Tüketici olmayın, üretici olun diyebilirim. Gereken yetkinlik ve becerilere ulaşmaya çalışın. Bir amaç edin. Dünyayı nasıl daha iyi, yaşanabilir bir yer haline getirebilirim, nasıl insanların refah seviyesini yükseltebilirim sorularına kafa yorun. Zaten bu yoldan gittiğinizde mutlu olacaksınız. Amaç para kazanmak olmamalı, mutlu olmak olmalı. Başarı da çok şart değil. Başarı, mutlu olmaya giden yolda insanları mutlu eden yan faktörlerden sadece biri.